

MASS-MEDIA ȘI CULTURA POLITICĂ

Mihail GUZUN

Doctor în filologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: msguzun@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3772-0832>

În contextul realităților politice din ultima perioadă de timp problema „culturii politice” devine una de o actualitate majoră, atât în aspect practic, adică al felului „cum se traduce în viață”, cât și în plan conceptual. Noțiunea ca atare a fost introdusă în circuitul științific de politologul american contemporan Herman Finer (1956) și dezvoltată de Gabriel A. Almond și Sidney Verba (1963). Misiunea de formare a culturii politice și-au asumat-o mai multe instituții și organizații din segmentul public, sectorului mediatic revenindu-i rolul de monitorizare și cunoaștere a proceselor ce se produc în diferite domenii ale vieții social-politice și economice, de formare a noilor valori democratice, de lichidare a handicapului pe care-l au „noile democrații” în corelație cu țările dezvoltate. În prezentul studiu autorul și-a propus să identifice în ce măsură presa, în special cea din Republica Moldova, își îndeplinește rolul de formator al culturii politice.

Cuvinte-cheie: cultură politică, mass-media, cultură civică, sistem politic, valori și principii democratice, partid politic, electorat.

MASS MEDIA AND POLITICAL CULTURE

In the context of recent political realities, the issue of “political culture” is becoming a major issue, both in practical terms, ie the way “how it translates into life” and conceptually. The notion as such was introduced into the scientific circuit by the contemporary American political scientist Herman Finer (1956) and developed by Gabriel A. Almond and Sidney Verba (1963). The mission of training the political culture has been undertaken by several institutions and organizations in the public segment, the media sector having the role of monitoring and knowledge of the processes that occur in various areas of socio-political and economic life, training the new democratic values of liquidation of the handicap that the “new democracies” have in correlation with the developed countries. In this study, the author aims to identify the extent to which the press, especially in the Republic of Moldova, fulfills its role as a trainer of political culture.

Keywords: political culture, media, civic culture, political system, democratic values and principles, political party, electorate.

MASS MEDIA ET CULTURE POLITIQUE

Dans le contexte des réalités politiques récentes, la question de la «culture politique» devient un enjeu majeur, tant sur le plan pratique, c’est-à-dire sur la manière «comment elle se traduit dans la vie» que sur le plan conceptuel. La notion en tant que telle a été introduite dans le circuit scientifique par le politologue américain contemporain Herman Finer (1956) et développée par Gabriel A. Almond et Sidney Verba (1963). La mission de formation à la culture politique a été entreprise par plusieurs institutions et organisations du segment public, le secteur des médias ayant le rôle de veille et de connaissance des processus qui se déroulent dans divers domaines de la vie socio-politique et économique, formant

le nouveau démocrate. valeurs de liquidation du handicap que les «nouvelles démocraties» ont en corrélation avec les pays développés. Dans cette étude, l'auteur vise à identifier dans quelle mesure la presse, en particulier en République de Moldova, remplit son rôle de formateur de la culture politique.

Mots-clés: culture politique, médias, culture civique, système politique, valeurs et principes démocratiques, parti politique, électorat.

СРЕДСТВА МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ И ПОЛИТИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА

В контексте недавних политических реалий, проблема «политической культуры» становится важной как в практическом, то есть, «как она воплощается в жизнь», так и в концептуальном плане. Понятие как таковое было введено в научный обиход современным американским политологом Германом Файнером (1956) и развито Габриэлем А. Алмондом и Сидни Верба (1963). Миссию по формированию политической культуры взяли на себя несколько институтов и организаций из общественного сегмента, при этом медиа-сектору принадлежит роль мониторинга и изучения процессов, происходящих в различных сферах социально-политической и экономической жизни, становления новых демократических ценностей, ликвидации препятствий, с которыми сталкиваются «новые демократии» по сравнению с развитыми странами. В данном исследовании автор стремится определить, в какой степени пресса, особенно в Республике Молдова, выполняет свою роль по формированию политической культуры.

Ключевые слова: политическая культура, СМИ, гражданская культура, политическая система, демократические ценности и принципы, политическая партия, электорат.

În loc de motto

Chiar din start vreau să împărtășesc un gând în fața celui care se va obosi să citească aceste rânduri, ca să nu apară, eventual, aceeași reacție pe care am observat-o din partea unui bun cunoscut, fost deputat în Parlamentul Republicii Moldova, atunci, când într-o seară târzie, într-un schimb tradițional de mesaje prin Internet, i-am răspuns la ce lucrez. "la un articol... Pentru „MOLDOscopie"... Cu titlul provizoriu „Mass-media și cultura politică”.

„Cultura politică?” – mi s-a reproșat. Și după o pauză apăsătoare a continuat: „Poate ...(in) cultura politică?”...

Introducere

Au trecut deja mai mult de trei decenii de la destrămarea Uniunii Sovietice și de când fostele republici ex-sovietice și-au proclamat independența, declarându-se formațiuni statale „cu actele în regulă”, ulterior recunoscute de comunitatea mondială a statelor libere și independente. S-au consumat peste treizeci de ani de când ele au pășit pe calea transformărilor

social-politice profunde, fiecare fostă republică uniională propunându-și edificarea unor societăți, marcate de o democrație veritabilă. Dar iată că experiența acumulată în această perioadă de timp, chiar dacă ar trebui să recunoaștem, că în plan istoric este o perioadă mică, ne demonstrează că intențiile, speranțele și obiectivele, asumate și proiectate la început de cale n-au dus la rezultatele scontate. N-a trecut mult timp în „ascensiunea spre viitorul fericit” ca mai

multă lume să înțeleagă, că doar printr-o reproducere mecanică a instituțiilor, practicilor și procedurilor de implementare a standardelor democratice, chiar dacă acestea au fost aprobate și au susținut examenul de legitimitate cu brio în țările dezvoltate, n-au condus imediat la modernizarea, pe toate domeniile și în toate sectoarele, la consolidarea principiilor și normelor democratice, adică la implementarea în noile state [1] a bunelor experiențe. Cu alte cuvinte, dacă ar fi să utilizăm o frază din limbajul pedagogic, multe din statele nou-apărute s-au dovedit a fi corigente la disciplina „Calea spre democrație”.

E tocmai cazul să ne amintim că, imediat după proclamarea independenței, în Republica Moldova au apărut, ca ciupercile după ploaie, zeci și zeci de organizații neguvernamentale, ele bucurându-se de sprijinul financiar al unor fundații și organizații internaționale, că tot în acei ani a fost inițiat un număr impunător de proiecte în cadrul diferitor programe europene. Aceste organisme instituționale și proiecte au urmărit de fapt, același scop: de a contribui la edificarea unei noi democrații, unor noi realități, unor noi modalități de conviețuire umană, care să corespundă normelor democratice occidentale. Dar, după cum s-a văzut în scurt timp, în pofida eforturilor depuse, intelectuale și materiale, entuziasmul a început să scadă din intensitate, realitățile *reale* demonstrându-ne, că modernizarea unui stat cu amprente ereditare care se trag din sistemul sovietic, este un proces mult mai anevoios decât s-a crezut inițial.

Autorul acestor rânduri, care a participat și el la mai multe proiecte, finanțate de Fundația „Soros”, bunăoară, a ajuns într-un moment la concluzia, metaforic vorbind, că „măslinul adus de pe malurile Atlanticului nu prinde, atât de repede, rădăcini adânci pe malul Băcului”. Că se mai cere ceva...

Principalele idei ale cercetării

Modelele de organizare a societății, a sistemului politic, a transformărilor de ordin economic, chiar

dacă au la bază cele mai viabile principii și norme democratice, nu pot fi transferate cu ușurință și implementate în mod forțat într-o societate, care a evadat recent din strâmtorile totalitare ale unui regim bazat pe dictatură, afectată încă de „apucăturile de cândva”. Speranța că „Occidentul ne va ajuta” nu poate fi scoasă din calcul, dar se mai cerea aici și punerea în aplicare cu mai multă vehemență a unui imperativ, - mobilizarea din interior. Reabilitarea importanței efortului propriu în succesul tranziției, făcută la timpul respectiv de Zbigniew Brzezinski, [2] pentru Republica Moldova a fost de o importanță incontestabilă. Această mobilizare din interior, după cum am mai subliniat și cu alte ocazii, nu se poate produce fără o dezintoxicare a mediului și relațiilor sociale de valorile, mai corect, - de non-valorile și principiile impuse în mod abuziv de regimurile totalitare, fără o cultivare și promovare a unor valori și principii democratice, general-umane autentice.

Una din cauzele, alături de multe altele, care au condus la frânarea mersului spre atingerea obiectivelor propuse a fost și este nivelul culturii politice, demonstrat atât de cetățenii de rând, cât și de elita intelectuală a comunităților, al actorilor și clasei politice, în această perioadă de tranziție de la „...dictatura proletariatului” la „dictatura ...electoratului”. Poate că cineva ar putea să ne reproșeze: de ce și cultura politică a maselor, dar nu doar a reprezentanților acestora aflați pe prima linie a bătăliilor politice? Din simplul motiv, vom răspunde noi, că anume nivelul culturii politice atestă, ca o hârtie de turnesol, în ce măsură societatea aspiră cu adevărat la o democrație reală, funcțională, dar nu doar la una declarată, nu doar la una afișată sau mimată.

Cultura politică se formează sub incidența mai multor factori. Unul din aceștia este mass-media, sunt mijloacele de informare în masă, care, pe de o parte, veghează activitatea organelor puterii, efectuează o monitorizare publică permanentă a factorilor cu înputerniciri decizionale, iar pe de altă parte,

mass-media îndeplinește funcția de „luminare” politică a maselor [3].

Să ne clarificăm mai întâi ce înseamnă **cultura politică**?

Noțiunea ca atare a fost introdusă în circuitul științific de politologul american contemporan Herman Finer. În lucrarea sa „Sisteme de guvernare în marile țări europene” („Governments of Greater European Powers”, 1956) el își propune să fundamenteze influența factorilor etno-culturali asupra proceselor politice. Dar meritul în vederea creării bazelor teoretice și desăvârșirii conceptului de cultură politică aparține politologilor Gabriel A. Almond și Sidney Verba în studiul comun „Cultura civică. Linii politice și democrația în cinci țări” („The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations”, 1963). G. Almond și S. Verba au efectuat o analiză comparativă a culturii politice din cinci țări (SUA, Mexic, Marea Britanie, Italia și Germania), ceea ce le-a permis să identifice tipul de cultură politică cea mai în stare să asigure dezvoltarea stabilă a democrațiilor. Ei i-au dat denumirea de „cultură civică” [4].

În *cultura civică* își găsește reflecție sistemul democratic, care este condiționat de raportul dintre putere și responsabilitatea acțiunilor asumate de elita politică și care se afirmă în perimetrul marcat, la o extremă, de activismul maselor largi și la altă extremă de refuzul acestora de a participa la exercițiile democratice (bunăoară, cum ar fi lipsa masivă a cetățenilor de la scrutinele electorale), de distanța (câmpul electoral nevalorificat!) dintre taberele *pro-* și *contra-* politicii actuale, promovate de structurile puterii legitime...

Cultura civică constituie, de fapt, nucleul a ceea ce conștientizează omul de rând, a ceea ce în limbajul obișnuit se numește „a fi cetățean”, „a fi omul cetății”. La nivel comportamental, însă, a demonstra cultură civică înseamnă a participa activ la procesele politice, adică a da dovadă de activism politic...

Însăși ideea conceptului de „cultură politică”

apare la Almond încă în 1956, în perioada elaborării teoriei sistemului politic, atunci când dânsul a efectuat o analiză comparativă a sistemelor politice din diferite țări [5].

În literatura de specialitate pot fi întâlnite mai multe definiții ale conceptului de cultură politică, dar toate, dacă ar fi să ne bazăm pe sensul de conținut, termenul „cultură politică” desemnează, în primul rând, orientări psihologice față de obiectele sociale. Noțiunea de cultură politică se determină (1) drept un sistem de viziuni politice; (2) ca sistem de valori politice, cu impact asupra comportamentului politic și (3) drept un indice al nivelului de dezvoltare a relațiilor politice, drept un cod spiritual (meta-programă) a activității politice.

Această misiune, - de formare a culturii politice, formulată nu chiar atât de tranșant, și-au asumat-o multiple instituții și organizații din segmentul public, sectorului mediatic revenindu-i rolul de un laborator eficient și nu numai, de monitorizare și cunoaștere a proceselor ce se produc în diferite domenii ale vieții social-politice și economice, dar și de formare a noilor valori democratice, de lichidare a handicapului pe care-l au „noile democrații” în corelație cu țările dezvoltate. La confluența secolelor XX și XXI mijloacele de comunicare în masă s-au plasat în topul celor mai populare forme de contact intercultural, de familiarizare a individului cu experiența istorică, spirituală și materială a națiunilor, a generațiilor precedente, statelor, concomitent aprofundând și lărgind hotarele informației comparativ cu formele tradiționale ale relațiilor interculturale. Într-un stat modern, cu instituții publice mature și viabile, mass-media a fost și este concepută drept un instrument vital al democrației, un suport și un stimulator activ al realității în desfășurare. Presa este putere în parteneriat cu alte componente ale puterii. După cum a menționat Yassen Zasurskii, un specialist de notorietate în domeniul mediatic, „orice tip de jurnalistică este putere”, ea fiind întruchipată și asigurată prin informația difuzată [6].

Să conștientizăm, totuși, următorul fapt: instituțiile mediatice, pe de o parte, reflectă realitatea politico-socială în toate „culorile” și manifestările sale, iar pe de altă parte, ea „trezește la viață” niște modele virtuale, situații, întâmplări din realitate, care au un impact pronunțat asupra conștiinței, imaginației, comportamentului auditoriului [7].

Sistemul politic nu poate fi conceput, în felul cum el se proiectează în imaginația noastră, în lipsa sistemului mediatic. Putem constata și afirma cu ușurință, că un sistem îl poate folosi pe altul în calitate de instrument pentru atingerea scopurilor sale. În studiile de specialitate pot fi întâlnite două abordări distincte: una în care se acordă prioritate mass-mediei și alta în care rolul principal aparține sistemului politic.

În primul caz, în care prioritatea o are sistemul mediatic, care, fără îndoială, se bucură de anumite avantaje într-o societate democratică, pot fi identificate, în viziunea unor cercetători, trei izvoare ale puterii MIM (mijloacelor de informare în masă) asupra sistemului politic:

- 1) organizarea și desfășurarea discursului public;
- 2) controlul asupra accesului la informație, opiniilor și opțiunilor, prezentate în comunicările MIM;
- 3) valoarea politică, economică și socială a MIM asupra puterii politice și businessului [8].

În acest context avem tot dreptul să vorbim de procesul de mediatizare a politicii. Orice informație difuzată poate fi actualizată și politizată de mass-media în maniera în care și-o dorește.

Dar instituțiile mediatice se confruntă și ele cu anumite realități economice. Să nu uităm că și ele sunt, de fapt, unități economice, care își planifică activitățile și le desfășoară pentru a obține ... profit. Cu alte cuvinte, ca să ai de unde remunera munca angajaților redacției, trebuie să dispui de mijloace financiare. De unde le obții?

Iată și unul din motivele esențiale, care conduc la cedarea benevolă a independenței editoriale de

către multe instituții mediatice și poziționarea acestora pe platforma oficială a organelor puterii. Vom apela doar la un singur exemplu, elocvent în viziunea noastră, din ultima perioadă și anume la pandemia generată de COVID-19, care a afectat întreaga lume și care a generat problema ...vaccinurilor. În reflectarea acestei situații dramatice presa din fiecare țară s-a situat de la bun început pe poziția guvernelor din țările lor, pronunțându-se, inclusiv, și împotriva anumitor vaccinări, cum ar fi vaccinarea cu „Sputnic V”, ca într-un moment, după ce guvernele din propriile țări au înțeles că sănătatea oamenilor trebuie pusă mai presus decât altfel soi de interese (geopolitice, bunăoară) să-și schimbe radical optica de abordare.

Noțiunea de „politizare a MIM” reflectă caracterul instrumentalist al relației sistemului politic cu cel mediatic, care se rezumă la dominarea sistemului politic asupra MIM și la folosirea mijloacelor de informare în masă în realizarea propriilor interese.

Concluzii

Mass-mediile prezintă interes pentru puterea politică din trei perspective. În primul rând, ele asigură sistemul politic cu informația necesară despre realitățile sociale; în al doilea rând, ele influențează încontinuu asupra procesului de formare a opiniei publice și modului de comportare a societății, accentuând atenția auditoriului asupra temelor și chestiunilor selectate de MIM. Și în al treilea rând, informarea societății asupra proceselor politice se face în baza unor selectări riguroase și în corespundere cu anumite interpretări [9].

Situația creată care generează o dependență totală a sistemului mediatic de sistemul politic, conduce inevitabil la diminuarea culturii politice, atât în sectorul politic, cât și în mediul jurnalistic.

Poate că în acest context ar trebui să ne referim și la etica politică, dar despre ea s-a uitat cu desăvârșire.

Note și referințe bibliografice

1. În această categorie de state specialiștii în materie mai includ și țările din America Latină, din Sudul Europei și fostele țări ale lagărului socialist.

2. *Vezi* ZBIGNIEW, Brzezinski. Europa Centrală și de Est în ciclul tranziției. – București: Diogene, 1995.

3. Mai detaliat despre relația mass-mediei cu puterea *vezi* Guzun M., Rusnac Gh. Presa între putere și societate. În: *Moldoscopie*, nr. 4 (87), 2019, pp.150 – 158.

4. GABRIEL, A. Almond, SIDNEY, Verba. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five

Nations. Prinseton University Press, 1963, pp. 323-374 (*sau* [jstor.org/stable/j.ctt183pnr2](http://www.jstor.org/stable/j.ctt183pnr2)).

5. *Vezi* GABRIEL, A. Almond. *Comparative political systems*. În: The Journal of Politics, 1956, Vol. 18. No 3, pp. 391-409.

6. http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr-hi/russian/russia/newsid_7061000/7061588.stm (Accesat 23.07.2019).

7. *Vezi* Ануфриенко С. В. Медиатизация политики и политизация медиа // pglu.ru/upload/iblock/df0/12.pdf

8. *Ibidem*.

9. MORARU, V. *Mediatizarea politicii: reflecții și constatări* // *Mass Media: Rev. analitică*. – 2017. – Iun. – P. 7.

